

A TANYA

MINT AZ IDŐ ROKKÁJÁN az évek, az öreg, fogatlan szájból lassan, kimérten peregnék a szavak. Hallgatom a fél évszázadosnál is idősebb történeteket; előttem az asztalon a kis borospohár vékony üvegfalra a képzeletben óriás moztató vészonná nővekszik. Látom, amint a horgosi Kársz-major egyik szegényes kis cselédházából kilép egy alig nyolc éves kisfiú. Apja, az idő előtt megöregedett béres, szeretné iskolába jártni, de a sors más utat szánt neki. Eltűnik a nagy, sokezer holdas úri birtok forgatagából azért, hogy aztán ismét látható legyen a Buzsáki-major nagy összeviszóságában. Ó az, a kis Bite Dezső. Alig látszik ki a földből a pöttöm emberke, de már szolgál. A képzelt nagy vetítőlámpa meglevenedik előttem a hívős őszi hajnal, amikor neki még aludni kellene, de kint van a mező, az uraság ökreire vigyáz. Friss trágyában melengeti fázós lábát, közben talpon állva elalszik, észre sem veszi, hogy tilosba mentek az állatok.

Még 19 éves sincs, újra feltűnik egy nagy-nagy búzatáblán. Sokadmagával — talán százan is lehetnek — arát az uraságnak. A következő kockán már az egész kaszásereggel együtt katonaruhában, szuronyos puskával kezében rohan előre a fronton. Elérik a golyózáporban, a nagy kártácstűzben, de nem hal meg. Felkel a kis pelyhedző állú legényke, továbbmegy a »végső győzelemért«. Oroszlánként harcol az első világháborúban, hiszen földet, tanyát kap a győzelem után — legalábbis ezt ígérték neki. Apja is mindig ezt szeretett volna, s mégis béresként temették el, Neki most hát lesz majd.

VÉGE LETT A HÁBORÚNAK. A földesgazda, tanyatulajdonos helyett újra a fiatal tanyabéres jelenik meg a vásáron. Közben megnősült, s most már másodmagával végzi az urak dolgát. Lelkét gyűlölet, keserűség gyötéri, de azért bízik az életben, két dolgot kezében. Így mondja: — Lesz még nekünk házunk, földünk. Megmutatom ennek a betyár világnak, én is vagyok valaki.

A szubletfiókban szaporodnak a bankjegyek, a házra-meg a földrevalók. De most újra katonai behívót kézbesít a postás. A szerb királyi hadseregbe hívják ezúttal. Nyolc hónap múltán leszerelik, mert megbízhatatlannak találják. Itthon csak a felesége várja. A következő kockán már azt látom: két párnával a hátán, szegényes kis motyóval a kezében feleségével együtt átdobják a magyar határon.

A saját házról, földről szóló ábrándozások már régen feledésbe mentek. Bite Dezső előtt teljesen megvilágosodott a múlt kérése: aki szegénynek született, úgy is kell annak megdölgéni.

A csendesen pergő, örökkévalónak tűnő, urak és szolgák életét mutató filmszalagnak egyszeriben vége szakad — 1939—1945-ben rettenetes vihar rázza meg a földet. Acélorkán söpör végig keletről nyugatra, s amikor a viharáradat tovarohan, mögötte nemcsak tört ágú fák, felszaggatott fedelű házak maradnak, hanem egy kivénhedt, elkorhadt régi rend szétzúzott teste hever. Még füstölgőnek a romok, amikor felkel az új nap. Ragyogása a szabadság tiszta fénye. Tündöklő sugaraival bearanyozza az arcokat. Bite Dezső azonban most is azt vallja, amire sorsa tanította: süttőt már miránk máskor is új nap, de a mi egünk újra beborult. Egykedvűen nézi a földosztást, azt, amint barátai szabják, darabolják a gyűlölt úri világ testét. Még csak 48 éves, de már öreges, betegeskedő ember. Továbbra is megmarad nyolc hold ástothalmi birtolán, de közben már látni kezdi: azok voltak a szerencsések, akik hitték az új nap erejében, mert az új élet szabad levegőjében hatalmasat nőttek, megerősödtek. S ő, aki a legtöbb ismerősénél éltesebb, tapasztaltabb ember hírében állt, megmaradt a réginek. Szegényenli, hogy sokan kinevetik maradiságáért. S otthagya a földet, melyet két évtizeden keresztül másnak túrt. Jó messzire, a mórakalmi Vörös Október Termelőszövetkezetben mint számadó juhászsal találkoznak vele újra.

OTVENÖT ANYABIRKÁT VÁSÁROLT az újonnan alakult kis közösség. Bite Dezsőt tették meg a kis nyáj mellé gondozónak. Három évig ápolta az állatokat. Amikor tagtársai könnyebb munkára javasolták, az 55 helyett már 317 szép állatot adott át utódjának.

A közösbé annak idején csak a becsületét vitte, s most már saját tehene, borja, disznai vannak. Becsülete is megnőtt azóta, hogy tsz-tag lett. Most kezdte csak érezni, hogy már ő is valaki. Nemcsak szava, de pénze, vagyona is van. S a régen elfelejtett kis ház, meg a birtok, melyre valamikor annyira vágyott, ismét előkerült valahonnan a feledés homályából.

— Most meg tudnám venni — mondta egyszer otthon feleségének. — De minek? Nagyobb gazda vagyok én így.

Az asszony, aki életét adta volna régen egy kis birtokért, meg egy családi házért, ettől kezdve minden nap azt hajtogatta neki:

— Ezt akartuk egész életünkön át, most hát itt az alkalom, ne szalasszuk el.

Ettől kezdve az öreg valahogyan úgy érezte, mintha két agya, két lelke volna. Az egyik, a régi, állandóan csak azt súgta: hallod, már az asszony is azt mondja, élj a lehetőséggel. Az életet tette fel valamikor a házra, földre, akkor nem lehetett, de most lehet. A másik énje pedig folyton csak ezt kérdezte tőle: legyen eszed Bite Dezső, tűzokot adnál egy kis verébért?

Vívódásairól senkinek se szólt. Dolgozott rendszeresen, mint azelőtt, míg egyszer valakitől azt hallotta, hogy Ástothalmon van egy eladó birtok. S megörült a hírek.

— A telekkönyvbe is beírnák már a nevemet — mondogatta csak úgy magában.

ETŐL A NAP TŐL kezdve aztán maradni se tudott a gondolatoktól. Hiába beszélt neki a másik énje, hiába állott elébe, lábait valami megmagyarázhatatlan erő mozgatta, amikor elindult megnézni az új birtokot. A három hold, 1400 négyszögöl föld, a kis tanya, mellyel hat mérés szülő is van, megtetszett neki. Ez az, ilyet akart ő mindig.

A Vörös Október Tsz tagjai nem is tudták róla, s Biteék már 6500 forintot beleadtak a vételárba. Az egység úgy szólt: a többi majd őszre, a zárszámadás után.

Az öreg az üzlet megkötése után gyakran mondogatta bent a szövetkezetben: őszre kilépek. Senki se vette ezt komolyan, nem hitték, hogy éppen ő hagyja itt őket, aki olyan sokat tett a közösség talpraállításáért. 1953-ban, amikor a fél falu húzta, tépte a szövetkezetet, ő akkor is kitartott mellette.

A SZÖVETKEZETI TAGOK szólni sem tudtak a meglepetéstől, amikor Biteék lakása előtt kocskik álltak meg, s kezdték felrakni a bútorokat a szekerekre. Mityók szomszéd a is ment barátjához, kivel öt esztendő töltött a közösbé.

— Ne menj el öreg cimborá, megbánod te még ezt — mondta neki.

Bite bácsi nem is tudta, mit is mondjon hirtelen. Az öreg fogatlan száj sírásra görbült, szeméből könnyek buggyantak ki. Nem akarta, de mégis kiszöktek szájából a szavak:

— Lehet, hogy visszajövök még hozzá, de most el kell mennem.

Bite néni, aki betegsége miatt sohasem dolgozott a szövetkezetben, nem sírt. Nagy gondnal rendezgette be az új otthonát. Jól érezte magát a nagy rakott tűzhely melegében. Hiába melegített azonban a nagy törött platni, Bite bácsi nem ült mellé. A meleg szobában télikabátban, nagy báránypőr sapkában járkált. Szóltalan volt, s a köztölt üvegéből — melyben még a szövetkezetből való bor volt — kortyolgatott néha.

Két hét telt el így a saját házában, de a gazda nem tudott felmelegedni. Éjszakánként százsor is megfordult agyában, szemei gyulladások lettek a sok álmatlanságtól. Már-már attól tartottak családja, ismerősei, hogy kiújul tüdőgyulladás, s ágyának dől. Nemsokkal később azonban jobban lett az öreg. Elment a ház régi tulajdonosához, megmondta neki, hogy nem kell a háza, nem fizeti ki a 3500 forintot sem, amivel tartozik még. Elmegy, vissza a szövetkezetbe.

Lelke, egészségi állapota azóta szemmel láthatóan megkönnyebbült. De még mindig nincsen túl egészen a bajon. Úgy érzi, nagy-nagy csorba esett becsületén: legjobb barátait dobta meg sárral.

Még nem tudja, hogy Mityók szomszéd, Papp János, Lajos Ferencné, meg a többiek nem haragszanak rá, visszavárják a közösbé.

Biteéket nemrég egy városi ember látogatta meg. Az új gazdának talán hetek óta most jött először mosoly az arcára, amikor hallotta, hogy valóban lehetne neki egy igazabb úton szerzett családi háza is. A »Vörös Október« biztosan adna neki portát és Mityók szomszédok segítenének is felépíteni.

— HEJ, HOGY EN EZT NEM TUDTAM — ütött ráncos homlokára, s arca gyöngyözött a melegségtől. Hetek óta talán most kívánhatta le róla először a télikabát. Testét még nem, de agyongyörtört lelkét már az új tűzhely fénye melegíti, bízik azokban, akik szívesen megbojcsájtának neki.

CSEPI JOZSEF

Közel 40 ország állít ki a lipcsei tavaszi vásáron

Az 1956. évi lipcsei Vietnami Demokratikus Köztársaság, Angol-négyzetméternyi külterület, vagyis gium, Egyiptom, India 33 kiállítási csarnok- és Argentína ismét kolban és 15 pavilonban lektív kiállításon mutatkozik közel 40 ország mutatja be exportkínálatát. A terményeit. A háború óta most történik először, hogy Uruguay és Finnország is kollektív kiállítással szerepel mánia, Bulgária, a Lipcseben.

FRANKLIN BENJÁMIN

Születésének 250. évfordulójára

Franklin Benjámint az Eszakamerikai Egyesült Államok egyik alapítója és az amerikai kontinensnek mindmáig egyik legnagyobb államférfia, tudósa és írója — akinek emlékét most a Béke-Világ Tanács határozata alapján felidézzük — 250 évvel ezelőtt, 1706. január 17-én született Bostonban. Igen népes családból származott; édesapja összesen 13 gyermeket nevelt fel, akik közül Benjámint volt a legkisebb fiú. Apja az angol óházában selyemfestéssel foglalkozott; az új világban azonban, ahová 1685 táján vándorolt ki, már a gyertyaöntő és szappanfőző mesterség folytatására tért át. A kis Benjámint mindössze két évig járatta iskolába és már tíz éves korában befogta őt kis műhelyének munkájába. Amikor az apa látta, hogy Benjámintnak mindenekelőtt a könyvekben való búvárkodásra van kedve, nyomdászinasnak adta. Ilyen szerény körülmények között kezdte meg Franklin azt a páratlanul szívós, önképző és önművelő munkát, amelynek eredményeképpen már ifjú férfitként széleskörű műveltséget és az életben való boldogulásra sokoldalú készséget szerzett. 22 éves korában már nyomdájára volt Philadelphiában, amelyet hamarosan papír- és könyvkereskedéssel is kibővített.

Ezekben az években indult meg Franklin közéleti tevékenysége is. A többi között klubot alapít, hírlapot ad ki, könyvtárat létesít, fősíkolát alapít, életrehív egy filozófiai társaságot.

A korai kapitalizmus korának gyermeke volt Franklin Benjámint, s őszintén hitt abban, hogy az embereknek lankadatlanul dolgozniuk kell és akkor mindannyian boldogok lesznek. A nagy népszerűségű jutott híres kalendáriumban, »A szegény Richard naptárában« amelyet 25 éven keresztül adott ki — szorgalomra és takarékosra buzdította embertársait, mert — mint mondogta — ez vezet a gazdagodás útjára és erősíti meg a jó erkölcsöket.

Ezekben az években indult meg Franklin közéleti tevékenysége is. A többi között klubot alapít, hírlapot ad ki, könyvtárat létesít, fősíkolát alapít, életrehív egy filozófiai társaságot.

A korai kapitalizmus korának gyermeke volt Franklin Benjámint, s őszintén hitt abban, hogy az embereknek lankadatlanul dolgozniuk kell és akkor mindannyian boldogok lesznek. A nagy népszerűségű jutott híres kalendáriumban, »A szegény Richard naptárában« amelyet 25 éven keresztül adott ki — szorgalomra és takarékosra buzdította embertársait, mert — mint mondogta — ez vezet a gazdagodás útjára és erősíti meg a jó erkölcsöket.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság felolvasó ülése és közgyűlése

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság hétfőn este felolvasó ülést és közgyűlést rendezett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.

A felolvasó ülésen Bóka László egyetemi tanár, az Akadémia levelező tagja tartott előadást »Irodalomtörténetírásunk és az élő irodalom« címmel. Bevezetőben szólt azokról a számottevő eredményekről, amelyeket irodalomtörténet-írásunk az elmúlt években elért, majd hangsúlyozta: irodalomtörténetírásunkat felelősség terheli azért a helyzetért, amelyet a párt Központi Vezetőségének határozata tárt fel az irodalmi életben mutatkozó jobboldali jelenségeket leplezve. Irodalomtörténet-szeinkre sürgető feladatok várnak az irodalmi bírálat színvonalának emelése, a szocialista-realista irodalom fejlesztése, egészséges irodalmi közvélemény kialakítása terén.

Kiemelte, hogy irodalomtörténet-írásunk súlyos fogyatékosága: hiányzik belőle a megszülető új iránti szenvedélyes érdeklődés, az új írók iránti szenvedélyes szeretet.

Befejezőben Bóka László kijelölte az irodalomtörténet-szek feladatait.

Ennek során hangsúlyozta, hogy irodalomtörténet-szeinknek — nemcsak közvetve, kutatásaikkal, elméleti kérdések kidolgozásával, szakmai vitákban való részvételükkel, hanem közvetlenül is hozzá kell járulniuk kritikai irodalmunk eszmei és szakmai színvonalának emeléséhez. Ki kell lépniük a dolgozószoba, a tanszék zártságából, s aktív kritikai munkás-

Franklinnak ezeket a gondolatait a kapitalista kizsákmányolás természetesen súlyosan eltorzította, de Franklin idejében ezek feltétlenül a haladást előrevivőek voltak.

Franklin közgazdasági nézetei más vonatkozásokban is rendkívül jelentősek. Fiatalkori tanulmányát, amelyet a papírpénz természetéről és szükségességéről írt, Marx nagy elismeréssel méltatta és azt mondogta róla, hogy »a modern közgazdaságtan alapvetését fogalmazta meg«. Eredményesen hallatta szavát Franklin korának adóztatási kérdéseiben is. Keresztülvitte a gyarmati nagybirtokok hosszú időn át adómentességét élvezet tulajdonosainak megadóztatását és erőteljesen védte az észak-amerikai angol gyarmatoknak azt a jogát, hogy csak saját tartománygyűléseik vehetnek ki rájuk adót.

Franklin ezenkívül egyike volt a természettudomány legjobbjainak is. A hőtán és az elektromosság területén végzett vizsgálódásai és elért felfedezései — amelyeknek köszönhetjük többek között a villámhárító alkalmazását — önmagukban is halhatatlanná tették volna nevét.

Franklin hosszú életének második felében olyan cselekedetekkel vette ki részét a XVIII. század világpolitikájának formálásában, amelyeket a legfényesebb emberi tettek közé jegyzett fel a történelem. Mint az észak-amerikai angol gyarmatok londoni kiküldöttje, gerincesen és nagy ügyességgel képviselte honfitársai ügyét az angol kormánykörök előtt. Mindent megtett a megegyezés érdekében, amikor pedig az összeütközés elhárítására irányuló erőfeszítései hiábavalónak bizonyultak, egyik vezetője lett a gyarmatok függetlenségi harcának. Résztvett a gyarmatok kongresszusa által 1776. július 4-én elfogadott Függetlenségi Nyilatkozat megszövegezésében. Ennek a deklarációnak az emberek egyenlőségéről és jogairól szóló ünnepélyes szavai jelentősen mértékben járultak

hozzá az amerikai szabadságharc sikeréhez és a nagy francia forradalom kitöréséhez.

Még ugyanebben az évben, 1776-ban Franklin Benjámint Franciaországba utazott és 1785-ig élt ott, mint a függetlenségükért küzdő Egyesült Államok képviselője. Találkozott Voltaire-rel és barátságot tartott fenn a forradalmat szellemileg előkészítő enciklopédistákkal. Politikai küldetését ragyogó sikerrel teljesítette; tető alá hozta az 1778-ban Franciaország és az Egyesült Államok között létrejött szövetségi szerződést, majd az angol csapatoknak Washington tábornok előtt történt fegyverletétele után letárgyalta és aláírta az Angliával kötött 1783-i békeszerződést, amely végleg biztosította az Északamerikai Unió szabadságát.

Amerikába való visszatérékor Franklint a legnagyobb megbecsüléssel és lelkesedéssel fogadták. Tagja lett az 1787 májusában összeült újabb kongresszusnak, amely megalkotta az Egyesült Államok alkotmányát. A 81 éves aggyastán mindenkit elragadtató bölcsességével és derült kedélyével, Példamutató szorgalmat tanúsított az üléseken, pedig testileg már annyira gyenge volt, hogy nem maga mondogta el beszédeit, hanem másokkal olvastatta fel azokat. 1788-ban azzal a boldogító tudattal vult vissza a közéletől, hogy megérte annak a nagy ügynek a győzelmét, amelyért küzdött. Néhány héttel halála előtt — egész életén át vallott felfogásához híven — még aláírt egy, a kongresszushoz intézett felterjesztést a rabszolgaság intézményének eltörlése érdekében. Ezt az utolsó nemes fellángolást sajnos évtizedeken át nem koszorúzták siker és a népek egyenjogúsága az Egyesült Államokban meg ma sem megoldott probléma.

Amikor az életének 85. évében lévő Franklin 1790. április 17-én elhunyt, az amerikai kongresszus két-hónapos nemzeti gyászt rendelt el és Franciaországban is ünnepélyesen megemlékezett róla a forradalom alkotmányozó nemzetgyűlése. Tisztelettel gondolunk mi is erre a nagy emberre a halála óta eltelt több mint másfél évszázad távlatából. Büszkén hordozzuk zászlóinkon azokat a gondolatokat, amelyeket Franklin Benjámint is hirdetett: a népek függetlenségének, és emberek szabadságának és boldogságának eszméit.

Martonyi János egyetemi tanár

ÖREG TÓTH*

Kicsit a hangja megremeget beszéd közben, bár nem szokása. Nem hinném, mégis meglehet: nem esik rá a tagság választása. Öreg Tóthnak már őszre jár...

„Eltársak, — mondja — köszönöm bizalmatokat, hát... én... lemondok. Gondom voltatok s örömom. Nem hagyok hátra talán rozsdafoltot munkámon... ami fájna meg.”

Öreg Tóth nem is szól tovább, a taggyűlés meg csönöven választ. Vetik hitük búza-sorát maguknak: vajon milyen ért választ ad? Kalászt-e vajon csak pipacsot?

Papír zizzen s a szavazat számokba olvad nemsokára, s Tóth bácsi mereng hallgatag, mint ki a bíró ítéletét várja; szánalmat nem kér s nem fogad.

S kihirdetik, hogy újra szászavazat esett öreg Tóthra s a tagság tapsa rádupláz a nem párttagok szíve szerint szólva: — öreg Tóth lelke fiatal.

Lódi Ferenc

*A szegedi Tisztúj könyvkiadó kiadásában nemrég megjelent „Erelő évek” című kötetből.